Lětopis 48 (2001) 2, 54–67

Markus Bayer

# Słowjanske rěčne kupy na němskorěčnym teritoriju – kontrastiwne zhladowanje na zjawy rěčneho kontakta

Wšudźe tam, hdźež so wjacore rěče wot samsneje wosoby abo wot samsneje skupiny wosobow wužiwaja, hdźež so potajkim rěčny kontakt wotměwa, móžemy wzajomne wowliwowanje wobdźělenych rěčnych systemow wobkedźbować. Pola rěčnych mjeńšinow z połnej dwurěčnosću, kaž na přikład pola serbskeje, jewi so tutón fenomen nimale bjez wuwzaća jako wliw elementow a strukturow wjetšinoweje rěče na system mjeńšinoweje rěče a wjedźe w ekstremnym padźe k dospołnemu zhubjenju tuteje.[1] Mjenujemy tónle fenomen interferencu.[2] Faktory, kotrež tutón proces pospěšuja, su dosć znate:

- šěrša prezenca wjetšinoweje rěče w zjawnym žiwjenju
- trěbnosć migracije (wuwučowanja, studija, dźěła dla)
- njedosahacy poskitk rozhłosowych a telewizijnych wusyłanjow kaž tež ćišćanych wudźěłkow w mjeńšinowej rěči
- zhubjenje zwisowaceho sydlenskeho teritorija
- móžnosć, wšudźe we wjetšinowej rěči komunikować
- njedosahacy prestiž mjeńšinoweje rěče

Najważniša přičina – na mentalnej runinje – za zhubjenje zdźědźenych słowow a strukturow respektiwnje za přewzaće cuzych słowow a strukturow wobsteji předewšěm w hustosći nałožowanja tutych słowow a strukturow. To zwisuje z tak mjenowanej rěčnej ekonomiju. Njeje ekonomiske, hdyž dyrbi dwurěčny swój pomjatk tež při zrědka wužiwanych předmjetach, wopřijećach a dźěławosćach z dwěmaj abo wjace leksemami wobćežować. Bóle ekonomiske je za njeho, hdyž so słowny skład wobeju rěčow, a jeli móžno tež jeju struktury, zdźěla kryjetej.

Na intensitu interferency maja nimo horjeka přispomnjenych sociokulturelnych tež wšelake druhe faktory wliw, z kotrychž nas tu dwaj zajimujetej:

- kak dołho rěčny kontakt hižo wobsteji
- kajka je standardnorěčna koncepcija (na přikład purizm, kotryž přez medije masoweje komunikacije, šulu atd. na wobchadnu rěč a uzus skutkuje)

1. Tuchwilu eksistuja na němskorěčnym teritoriju tři słowjanske rěčne mjeńšiny. Serbja[3] we Łužicomaj, Słowjency w Korutanskej a Chorwaća w Hrodowskej. W swojim nastawku chcu na někotre zajimawe paralele w zwisku z interferencu we wuwiću rěčow tutych třoch mjeńšinow pokazać. Tute wobsteja předewšěm w prašenju, kajke elementy

---

[1] Z wliwom mjeńšinowych rěčow na lokalne warianty němčiny pak njemóžu so tu zaběrać. K tomu hlej Michalk/Protze 1967, Michalk 1990 a Neweklowsky 1990.

[2] Rěčny kontakt njewuskutkuje so tak, zo jewi so połna kongruenca mjez strukturu žórłoweje rěče a strukturu ciloweje rěče. Thomason/Kaufman 1988:63 formuletaj to tak: „An exact correspondence between source-language and target-language structures is not very likely, much less inevitable."

[3] W swojim nastawku wobjednawam hornjo- a delnjoserbšćinu jako jednu mjeńšinowu rěč, dokelž su zjawy interferency, kotrež so tu mjenuja, woběmaj rěčomaj zhromadne.

a struktury so z wjetšinoweje do mjeńšinoweje rěče přewozmu. Nimo toho chcu so z prašenjom zaběrać, do kotreje měry mózemy skutkowanje hižo přispomnjeneju faktorow (doba traća rěčneho kontakta a standardnorěčna koncepcija) při nastaću interferencnych zjawow konstatować. Tohodla mam wotmysł, někotre němsko-serbske zjawy interferency, kotrež mam za charakteristiske, na to přepytować, hač a do kotreje měry so wone tohorunja we woběmaj druhimaj mjenšinowymaj rěčomaj jewja.

2. Najprjedy chcu rěčne mjeńšiny, wo kotrež so tu jedna, skrótka předstajić. Dokelž je situacija wobeju wariantow serbskeje rěče čitarjam Lětopisa drje dosć znata, dosaha tule na położenje druheju słowjanskeju mjeńšinow skedźbnić.

2.1 Wo hornjo- a delnjoserbšćinje chcu – jako w tutym kontekśće ważne wosebitośće – jenož dwaj faktaj mjenować:

- něhdźe 1000 lět trajacy rěčny kontakt z němskej rěču (to rěka z wuwića feudalneho knjejstwa w 11. lětstotku sem)
- tohodla stejitej tež wobě serbskej spisownej rěči pod sylnym wliwom němčiny[4]

2.2 Hrodowscy Chorwaća su před něhdźe 500 lětami jako ćěkancy před Turkami do swojich dźensnišich sydlenskich rumow přišli. Po podaćach njedawnych ludličenjow leži ličba chorwatskorěčneho wobydlerstwa w zwjazkowym kraju Burgenland pola 25 000 (to wotpowěduje 9 % wobydlerstwa). Kontaktnej rěči hrodowskeje chorwatšćiny stej w běhu zańdźenych 500 lět madźaršćina a němčina byłoj. Chorwaća maja šulsku wučbu w chorwatskej rěči (hač do matury na gymnaziju w Oberwarće), chorwatske printmedije (na př. tydźenik *Hrvatske Novine*) a kóždy dźeń dwě rozhłosowej informaciskej wusyłani plus połhodźinski hudźbny program w chorwatšćinje.

Hrodowscy Chorwaća maja wutworjenu samostatnu spisownu rěč z hižo 400-lětnej tradiciju. Na spočatku stej němčina a madźaršćina spisownu rěč sylnje wowliwowałoj, ale wot połojcy našeho lětstotka sem so leksika přez přijimowanje standardnochorwatskich słowow systematisce modernizuje.[5]

Jako w kontekśće mjenowanych faktorow intensity interferency ważne wosebitośće chcu tu wuzběhnyć:

- něhdźe 500 lět trajacy rěčny kontakt z němčinu (najprjedy jako wobchadna rěč w zapadnej Madźarskej, wot 1921 jako statna rěč)
- sylny wliw standardneje chorwatšćiny w hrodowskochorwatskej spisownej rěči

2.3 Słowjency w Korutanskej su kaž Serbja w swojich dźensnišich sydlenskich wobwodach awtochtoni. Wot nastaća Korutanskeho wójwodstwa sem (976) sydla tam kaž Słowjency tak tež Němcy. Słowjency, kotřiž mějachu w 11. lětstotku hišće jasnu přewahu, wučinjeja dźensa jenož něhdźe 3 % wobydlerstwa. Po podaćach njedawneho ludličenja je 15 000 wobydlerjow Korutanskeje słowjenšćinu jako swoju wobchadnu rěč podało. Jako spisowna rěč służi korutanskim Słowjencam standardna słowjenšćina,

[4] Njedźiwajcy permanentneho purizma, měrjaceho so přećiwo germanizmam, je na př. kalkěrowanje němskich kompozitow typiski rys modernizacije leksiki spisowneje serbšćiny. To zaleži na wosebitej situaciji Serbow jako „mjeńšina bjez domjaceho kraja".

[5] Tornow 2001.

kotraž so w printmedijach, w rozhłosu a we wučbje (na př. na gymnaziju w Celovecu) wužiwa[6]. Za nas zajimawej faktaj stej:

- nĕhdźe 1000 lĕt trajacy rĕčny kontakt z nĕmčinu
- jako spisowna rĕč služi standardna słowjenšćina

Móžemy potajkim za to měć, zo je situacija tutych tŕoch mjeńšinowych rĕčow w nastupanju sociokulturelnych wobstejnosćow w hrubym přirunajomna (status, šulstwo, medije atd.). Hladajo na časowy wobjim rĕčneho kontakta a na standardnorĕčnu koncepciju wobsteja pak jasne rozdźĕle.

3. Nĕtko chcu wubrane zjawy němsko-serbskeho rĕčneho kontakta předstajić a tute, je-li móžno, z wotpowědnymi fenomenami w hrodowskej chorwatšćinje a korutanskej słowjenšćinje přirunować. Zepĕram so při tym w prĕnim rjedźe na dokłady z dialektow, dokelž so wuskutki rĕčneho kontakta w dialektach najjasnišo jewja.

3.1 Najsylniši wliw nĕmčiny móžemy we wšĕch tŕoch mjeńšinowych rĕčach na polu leksiki wobkedźbować, hdźež so we wosebitych sferach (na př. w modernej technice, zarjadnistwje, cyrkwinskej terminologiji) we wulkim stilu němska leksika wupožčuje a kalkĕruje. Tu pak jenož na požčonki skedźbnju, dokelž tute w dialektach přewahuja. We wotpowědnych spisownych rĕčach wustupuja mjenujcy leksikaliske germanizmy bóle w formje kalkow. Eksemplarisce chcu sfery rjemjesła, powołanskich mjenow a modalnych partiklow předstajić.[7]

3.1.1 Rjemjesło:
Serbske přikłady: *blejchować* 'bleichen', *fajla* 'Feile', *fajlować* 'feilen', *molować* 'malen', *špundowanje* 'Dielenboden', *špundować* 'spunden', *šrawpštok* 'Schraubstock', *šterkować* 'stärken', *wotšrubować* 'abschrauben', *wufajlować* 'ausfeilen', *zašrubować* 'festschrauben', *murjować* 'mauern', *šlachtować* 'schlachten', *šlajderować* 'schleudern', *waba* 'Wabe', *barba* 'Farbe', *blach* 'Blech', *cyjel* 'Ziegel' atd.

Hrodowskochorwatske přikłady: *šraf* 'Schraube', *patrelung* 'Petroleum', *pleh* 'Blech', *ploh* 'Plache, Plane', *tram* 'Tragbalken', *puntram* 'Bundtram, Querbalken', *majtor* 'Mörtel', *šlos* 'Schloss', *ampos* 'Amboss', *hamar* 'Hammer', *einfosati* 'einfassen', *štakatur* 'Deckenverputz', *farbati* 'färben', *zašrafati* 'anschrauben', *šlajfati* 'schleifen', *damfar* 'Dampfer (Dreschmaschine)', *drukati* 'drucken', *isciglati* 'ausmauern', *keplati* 'mit dem Göpel dreschen', *muljati* 'malen', *gerati* 'gären', *tobirati* 'toupieren', *švasati* 'schweißen' atd.

Słowjenske přikłady: *šravbati* 'schrauben', *šravbenciher* 'Schraubenzieher', *bajsrati* 'bewässern', *ambos* 'Amboss', *bajsati* 'weissen' *cimraka* 'Zimmermannsbeil', *cvirnati* 'zwirnen', *gepel* 'Göpel', *kamprat* 'Kammrad', *lajtmesar* 'Reifmesser', *lata* 'Latte', *lejtra* 'Leiter', *masa* 'Maß', *napumpati* 'aufpumpen', *plankati* 'beplanken', *preša*

---

[6] Wjace informacijow wo situaciji tutych tŕoch mjeńšinow namaka so pola Hinderling/Eichinger 1996 a Goebl/Nelde/Stary/Wölck 1997.

[7] Jedna so tu wo požčonki ze wšelakich dobow a ze wšelakim stopnjom integracije do ciloweje rĕče, tak zo steja stare požčonki kaž s. *murjować*, *šrubować*, *barba*, *bur* a ksl. *cimprati*, *šribar*, *kamprat* a nowe kaž s. *šrawpštok*, *fajlować* a ksl. *šravbati*, *šravbenciher* abo hrch. *damfar* pódla sebje. Z historiskimi worštami wupožčeneje leksiki njemóžu so tu dokładnišo zaběrać.

'Presse', *pukša* 'Büchse', *rajtel* 'Reitel, Hebel zum Spannen von Ketten', *rema* 'Rahmen', *retati* 'mit einer großen Reiter sieben', *rušt* 'Gerüst', *šelar* 'Schäleisen', *škarje* 'Schere', *špera* 'Dachsparren', *štanga* 'Stange', *vinta* 'Winde', *žlajfar* 'Schleifholz', *cimprati* 'zimmern' atd.

3.1.2 Powołanske mjena:
Serbske přikłady: *bur* 'Bauer', *byrgermeister* 'Bürgermeister', *murjer* 'Maurer', *tyšer* 'Tischler', *flejšer* 'Fleischer', *gezela* 'Geselle', *mólar* 'Maler', *šuster* 'Schuster' atd.

Hrodowskochorwatske přikłady: *berkliman* 'Werkelmann, Leierkastenmann', *pekljar* 'Bettler', *hujtar* 'Hutmacher', *muljar* 'Maler', *bognar* 'Wagner', *jagar* 'Jäger', *bursogar* 'Wahrsager', *ferbergar* 'Feuerwerker', *paor* 'Bauer', *paorka*, 'Bäuerin', *šlosar* 'Schlosser', *šujstar* 'Schuster', *flajšhokar* 'Fleischer', *soljdat* 'Soldat', *študenat* 'Student', *šnajdarica* 'Schneiderin', *kuharica* 'Köchin', *hebaminka* 'Hebamme' atd.

Słowjenske přikłady: *furman* 'Fuhrmann', *flajškar* 'Fleischer', *far* 'Pfarrer', *dohtar* 'Arzt', *cimprman* 'Zimmermann', *jager* 'Jäger', *šoštar* 'Schuster', *žolnir* 'Soldat', *žnidar* 'Schneider', *kuharica* 'Köchin', *paver* 'Bauer', *šribar* 'Schreiber', *bognar* 'Wagner', *šlosar* 'Schlosser', *tišlar* 'Tischler', *pirgamajstar* 'Bürgermeister', *mežnar* 'Messner', *glažar* 'Glasverkäufer' atd.

3.1.3 Modalne partikle[8]:
Serbske přikłady: *blows*, *dichtich*, *dotal*, *durchaws*, *ebmt*, *feste*, *frajlich*, *ganc*, *gor*, *iberhaupt*, *ibrichens*, *natěrlich*, *praktisce*, *richtich*, *šon*, *zogar* atd.

Hrodowskochorwatske přikłady: *gonc*, *grade*, *frajli*, *virkli*, *nemli*, *cimli*, *natirli*, *voršajnli*, *rihti*, *volj*, *šon*, *gvišno*, *soviso*, *ekster*, *jedenfols*, *praktiš*, *peštimt*, *iberhaupt*, *genau* atd.

Słowjenske přikłady: *gvišno*, *frajlih*, *riht* 'wirklich', *fejst* atd.

Hdyž rozklučujemy w serbskich, hrodowskochorwatskich a słowjenskich narěčach mjenowane požčonki po dźělach rěče, namakamy w tři mjenšinowych rěčach samsnu distribuciju. Najwjetši dźěl požčonkow tworja substantiwy (50–60 %), po tym sćěhuja adjektiwy (něhdźe 15 %), werby (něhdźe 15 %) a adwerby (něhdźe 7 %).

3.2 Też słowotwórba je zdźěla wot němčiny wowliwowana. To płaći wosebje za wuwiće werbalnych kompozitow z adwerbialnymi prefiksami (prewerbami). Tutón w němčinje jara rozšěrjeny słowotwórbny model je słowjanskim rěčam poprawom njeznaty. Tu so semantiska modifikacija zakładnych werbow z pomocu ryzy prefiksow zwuraznjuje. Też tutón zjaw interferency da so we wšěch tři mjeńšinowych rěčach wobkedźbować.[9]

3.2.1 Přewozmu so přewažnje tajke, po hižo mjenowanym wašnju tworjene, werbalne kompozita, w kotrychž prewerb swoju prěnjotnu konkretnorumnu semantiku wobchowa:

---

[8] Wo wupožčenych modalnych słowach w serbšćinje hlej też Meškank 1997, w hrch. dialektach Tornow 1992.

[9] Dokłady za tutón słowotwórbny typ namakamy nimo toho też w połobskich rěčnych pomnikach: *madedôt* 'mitgeben', *maade jeest* 'mitessen', *andirse* 'hält an' atd. (Olesch 1989:262).

a) Serbske přikłady: *nutř hić, won hić, dele hić, horje hić, preč hić, sobu hić, dale hić, rózno hić, dom hić, horje ćahnyć, won ćahnyć, wokoło lětać, wokoło běhać, pódla być, nutř pušćić, nutř přińć* atd.

b) Hrodowskochorwatske přikłady: *doli dojti, gori dojti, nutra dojti, okolo pojti, prik pojti, skupa pojti, van pojti* atd.

c) Słowjenske přikłady: *dol iti, gor priti, mimo priti, noter iti, vkup priti, ven iti* atd.

3.2.2 Nimo toho jewja so pak też tajke werbalne kompozita, kotrychž woznam so wjace do konkretneju woznamow wobeju komponentow dekomponować njehodźi:
a) Serbske přikłady: *horje wzać* 'aufnehmen (eine Tätigkeit)' *Ten gezela, ten woznjo joho dźěła hórjej* (Mi 1962:319), *doprědka přińć* 'vorkommen' *To njejo hišće za móje, štož som ja wěrował sobu, doprjedka pćišło* (Mi 1962:356), *won dźeržeć* 'aushalten' *jow musyš won dźeržać* (Mi 1962: 321), *hromadźe dźeržać* 'zusammenhalten' *tak se tej wo žywjenju hromadu dźeržytej* (Mi 1962:363), *wokoło přińć* 'umkommen, schlecht werden' *to mjaso, to b'dźo nam wšo wokoło pćić* (Mi 1962:366), *won hladać* 'aussehen' *kajke to won hladaja, te lastawtowo* (Jentsch 1980:222), *sej něšto prótk wzać* 'sich etw. vornehmen' *sej prótk zał* (Jentsch 1980:257), *hromadźe zajěć* 'zusammenfahren vor Schreck' *hromadźi zajěł* (Jentsch 1980:260), *nach dać* 'nachlassen' *ale pćecej bólej jo to nach dało* (Mi 1962:384).

b) Hrodowskochorwatske přikłady: *skupa upas* 'dial. zusammenfallen (zusammenbrechen)' *Kad je on tu kraljicu vida, njemu se taki omlilo, je skupa upa* 'als er die Königin sah, ist er sofort ohnmächtig geworden, ist zusammengebrochen' abo *skupa zbugnjati* 'zusammentrommeln' *Mali birov je ljude skupa zbugnja* 'der Gemeindediener hat die Leute zusammengetrommelt' abo *skupa držati* 'zusammenhalten' *Ali prahali smo što drcuj, da je to sapun skupa držalo* 'Und wir brauchten etwas dazu, damit das die Seife zusammenhielt' (To 1989:308) abo *van dojti* 'herauskommen' *Prez mišljenja neče niš van dojt* 'Ohne Denken wird nichts herauskommen' (To 1989:265) *A van dojde, kako je dugovanje* 'und es kommt heraus, wie die Sache sich verhält' (To 1989:265) abo *prik hoditi* 'überlaufen (Milch beim Kochen)' *kad bude mliko štilo prik hodit* 'wenn die Milch im Begriff ist überzukochen' (To 1989:280) abo *prik mati* 'überhaben' *Oti je to ma prik* 'Der hatte das über' (To 1989:280).

c) Słowjenske přikłady: *noter talati* 'einteilen' *təq smɔ nətər ta:lan me:l* 'so hatten wir es eingeteilt' (Ka 1990:301), *ven talati* 'austeilen' *upo:wna səm je:st vən ta:lu* 'Zu Mittag habe ich Essen ausgeteilt' (Ka 1990:291), *gor odpreti* 'aufsperren' *jɛs səm ši:qan hər utpər:u* 'Ich habe schnell aufgesperrt' (Ka 1990:291), *gor vstati* 'aufstehen' *təda j pa že: ẉstəw hər* 'dann ist er schon aufgestanden' (Ka 1990:293), *gor herati* 'aufhören' *dəš pa nqo:l nəw heəru hər* 'Der Regen aber hörte niemals auf' (Ka 1990:154), *okoli choditi* 'herumlaufen' *j χodu wqo:l* 'er lief herum' (Ka 1990:319), *bek odrezati* 'weg schneiden' *hu:n j qar wsɛ qəp beq udreə:zu* 'er hat aber alles zusammen weggeschnitten' (Ka 1990:330), *los biti* 'los werden' *qɔ:q bə sɔ wsɛ:ha lo:s?* 'Wie das alles los werden?' (Ka 1990:341), *los iti* 'losgehen auf' *da j təq šo:w lo:s na joə* 'dass er so auf sie losgegangen ist' (Ka 1990:192), *ven dati* 'ausgeben' (Karten) *po:qa vən dət* 'Einen Bock ausgeben' (Ka 1990:213), *gor našrivati* 'aufschreiben' *nɔ, me:žnar pa ni: mo:hu prəw zəmeə:rqat, qu: mɔrɛ rečt, təda q pəpe:w hər usu:jɛ, j pa hər nəšri:bu* 'Na, der Messner konnte sich erst nicht merken, wie er sagen muß,

wenn er die Asche aufträgt, er hat (es) aber aufgeschrieben' (Ka 1990:331), *gor dejati* 'aufsagen' *təda ... j pa qa:r dru:jɛ χwa:čɛ hɔr dja:w* 'Da hat er irgendeinen anderen Quatsch aufgesagt' (Ka 1990:331).

3.2.3 Při tworjenju tajkich kompozitow wobsteja principjelnje štyri možnosće: 1. Kompozicija kalkěrowaneho prewerba z indigenym zakładnym werbom: *won hladać* 'aussehen', 2. kompozicija wupožčeneho prewerba z indigenym zakładnym werbom: *nach dać* 'nachlassen', 3. kompozicija kalkěrowaneho prewerba z wupožčenym zakładnym werbom *dele pokuknyć* 'hinuntergucken', 4. kompozicija wupožčeneho prewerba z wupožčenym zakładnym werbom *lós wordować* 'loswerden'. Slědowaca tabela pokazuje wustupowanje tutych štyrjoch typow we wšěch třoch rěčach:

| | serbsce | hr.-chorwatsce | k.-słowjensce |
|---|---|---|---|
| typ 1 | won hladać | van gledati 'aussehen' | ven gledati 'aussehen' |
| typ 2 | nach dać | dur dojti 'durchkommen' | co pustiti 'zulassen' |
| typ 3 | dele pokuknyć | van kukati 'herausgucken' | gor herati 'aufhören' |
| typ 4 | lós wordować | durh pasirati'durchpassieren' | noh štelati 'nachstellen' |

3.2.4 Też w nastupanju semantiki pokazuja dokłady ze serbskich, hrodowskochorwatskich a słowjenskich dialektow husto hač do detaila sahace paralelne wuwića, kaž přirunowanje slědowacych přikładow znazornjuje: hrch. *ti dvama su uprav skupa pasali* 'die beiden haben gerade zusammengepasst' (To 1989:308) a s. *no to nynt njepasujo gromadu* 'na das passt jetzt nicht zusammen' (SD VII:30), hrch. *pri nas to ne dojde najprv* 'bei uns kommt das nicht vor' (To 1989:215) a s. *tam je pśišlo wšake nówego prjódk* 'da kam so manches Neue vor' (SD VII:22), hrch. *Pave već se pineze van da u Ketheju* 'Pave hat das ganze Geld schon in Neumarkt ausgegeben' (To 1989:365) a s. *won dawać* '(Geld) ausgeben' (Giger 1998) abo hrch. *tote j se traorasto vun glielo* 'dort hat alles traurig ausgesehen' (EKS 44), s. *won hladać* 'aussehen' (Giger 1998) a ksł. *ven gledati* 'aussehen' (Ka 1990:235). To płaći też za wupožčene prewerby: hrch. *da si znaju, da j ča luz* 'damit alle wissen, dass etwas los ist' (EKS 326) a s. *coga jo to los?* 'was ist denn los?' (SD III:30) abo hrch. *da je uon nieće moć luz bit* 'dann wird er sie nicht mehr loswerden können' (EKS 332) a s. *Duš smy ju bóli ljós* 'so waren wir sie los' (SD VIII:26), hrch. *su onda stari bili draun* 'dann waren die Alten dran (an der Reihe)' (New 1978:54) a s. *a pon přidu hižo te kulki dron* 'und dann kommen schon die Kartoffeln dran' (Michalk/Protze 1967:139), hrch. *tako sam kemfala, da san iz ton dicon dur došla* 'so habe ich gekämpft, dass ich mit den Kindern durchgekommen bin' (To 1989:129) a s. *[tón] móže(š) kójdy na swéće dórch pśić* 'dann kann jeder auf der Welt durchkommen' (SD VIII:12).

3.2.5 Tutym formalnym a semantiskim zhromadnosćam situacije w hrodowskochorwatskich, korutanskosłowjenskich a serbskich dialektach steja pak kedźbyhódne rozdźěle w detailu napřećo:

- Němske werbalne kompozita tutoho typa tworja jedne fonetiske słowo, to rěka, zo je jenož prewerb akcentowany (herumhängen, durchkommen, aufhören). Nachilnosć k wuwiću tajkeho akcentowanja, kotrež pokazuje na integraciju prewerba do werba, namakamy pak jenož w serbskich narěčach (wokoło 20 % dokładow[10]). W hrch. a

[10] Giger 1998:153.

ksł. dialektach noša tajke kompozita praktisce přeco dwaj akcentaj (w 432 dokładach z hrch. dialektow sym jenož w dwěmaj padomaj akcent na prewerbje namakał).

- Nimo toho dyrbimy konstatować, zo mamy w serbšćinje někotre pady, w kotrychž služi akcentowanje tajkich twórbow diferenciaciji woznamow:
- *Smy to 'hromadźe pytali* : *Smy to 'hromadźe 'pytali*
- *Woni su 'hromadźe přišli* : *Woni su 'hromadźe 'přišli*
- Móžemy wobkedźbować tendencu k hromadźepisanju tajkich twórbow w šulerskich nastawkach po němskej ortografiskej zwučenosći[11]:
- *zo sym so předołho z towaršemi horjedžeržała* (SO 1994:40), *kiž ... nas nutřprosy* (SO 1994:11), *najprjedy sej njezwěrich nutřpohladać* (SO 1996), *naša mać je hakle wčera nowe sobupřinjesła* (SO 1998:2) *druhe šulerjo z dalšich šulow su sobušiježli* (SO 1997:8), *kiž smy jim sobupřinjesli* (SO 1997:30), *zo bych jeho ... jutře ... sobuwzał* (SO 1995:9), *móžeš tež přećelku sobuwzać* (SO 2000:32), *hač chcedźa sobulećeć* (SO 1994:12), *chce něchtó sobupřińć* (SO 1999:1), *kotrež by chcyło sobujědź* (SO 1993:4), *to njesmě na žadyn pad knjez wučer sobudóstać* (SO 1993:15), *nochcemy w tutym hrodźe kusk wokobłudźić* (SO 1999:30), *dóstachmoj za wróćopřinjeseny pjeršćeń myto* (SO 1995:14).[12]
- Też na polu semantiki tutych werbalnych kompozitow steji serbšćina němčinje bliže hač druhej mjeńšinowej rěči. Wo tym swědči na př. distribucija prewerba *sobu*, kotraž so dospołnje kryje z tej němskeho prewerba *mit-*. Hrch. a ksł. dialekty reprezentuja w tutym dypku bóle archaiski staw, hdźež je wužiwanje prewerba *sobom* resp. *seboj* striktnje na pad koreferency ze subjektom wobmjezowane. We wšěch druhich padach so prewerb *mit-* z němskeje rěče wupožčuje. Rěka potajkim w hrch. dialektach: *sobom uzeti* 'mitnehmen', *sobom imati* 'mithaben', *sobom dones* 'mitbringen' ale *mit plakati* 'mitweinen', *mit igrati* 'mitspielen', *mit iti* 'mitgehen', *mit pomagati* ‚mithelfen', *mit derčat* 'mitrennen' a *mit voziti* 'mitfahren'.
- Dalši rozdźěl wobsteji w tym, zo je jenož w serbšćinje tutón słowotwórbny typ też w spisownej rěči produktiwny, kaž na př. njeličomne twórby z prewerbom *sobu* dopokazuja. To płaći za wobě serbšćinje.

3.3 Też wužiwanje prepozicijow so pod wliwom němčiny měnja.[13] Tu na př. bije wužiwanje prepozicije *wot* do wočow, kotrež přesahuje w serbskich dialektach a we wobchadnej rěči jasnje z druhich słowjanskich rěčow znaty wobłuk:

- prepozicija *wot* zastupuje prepoziciju *z* pola někotrych wot horjeka dele měrjenych pohibow: *wot kolesa/ wot konja dele lězć* město *z kolesa/ z konja* ...
- Přičinu za tutón zjaw mamy w tym pytać, zo němčina žanu wosebitu prepoziciju za wot horjeka dele měrjene pohiby njeznaje.
- prepozicija *wot* zastupuje prepoziciju *wo* pola werbow dicendi *rěčeć, powědać wot čeho* atd. město *wo čim*. Wot tam rozšěrja so wužiwanje prepozicije też na druhe wobroty, w kotrychž so poprawom prepozicija *wo* wužiwa: *Wčera sym widźał jedyn film wot indianerow* (ze šulerskeho nastawka).

---

[11] Dalšu přičinu za tutu tendencu mamy w tym pytać, zo służa adwerbialne prefiksy w serbskimaj spisownymaj rěčomaj też k tworjenju adjektiwiskich (*sobuzamołwity*) a substantiwiskich (*wokoło-, wróćo-, tampuć*) kompozitow, kotrež so tohorunja hromadźe pisaja.

[12] Přikłady ze šulerskich nastawkow podawam w originalnej ortografiji.

[13] K tomu też Wölkowa 1997.

- Druhim słowjanskim rěčam njeznate je nimo toho wužiwanje prepozicije *wot* pola atributiwnych genitiwow, hdźež pola wosobow posesiwne adjektiwy zastupuje: *stwa wot Pětra* město *Pětrowa stwa.*

Wužiwanje prepozicije *od* z werbami dicendi namakamy tež w hrch. dialektach, hdźež tohorunja zastupuje prepoziciju *o*: *Sad ču povidat povidaljku od sedam garvanov* 'Nun will ich ein Märchen von den sieben Raben erzählen' (To 1971:134), *Takovi su bili oti gešihti ot copernicov* 'So waren diese Geschichten von den Hexen' (To 1971:143).

Ma so tu mjenować tohorunja fakt, zo so instrumental w serbšćinje wužiwa bjez wuwzaća z prepozicijemi. W druhich słowjanskich rěčach steji instrumental na př. při mjenowanju srědka werbalneho jednanja (instrumentalis instrumenti) bjez prepozicije. W serbšćinje steji tu prepozicija *z*.[14] W ksł. dialektach a w słow. spisownej rěči da so samsny zjaw wobkedźbować.

Tež w hrch. dialektach steji w tajkich padach přeco prepozicija *s*. W hrch. spisownej rěči pak wužiwa so instrumental bjez prepozicije kaž w standardnej chorwatšćinje.

| **Instrumental (srědk werbalneho jednanja) w dialektach** | |
|---|---|
| serbsce | *z hamorom smy hozdże nutř bili* 'mit dem Hammer' |
| ksł. | *šostar usekl s kladivom na glavu* 'mit dem Hammer' |
| hrch. | *s batacom smo čavliče nutra kovali* 'mit dem Hammer' |

| **Instrumental (srědk werbalneho jednanja) w spisownych rěčach** | |
|---|---|
| serbsce | *ja jědu z kolesom* |
| sł. | *zdaj potujemo največ z vlakom ali z avtobusom* |
| hrch. | *voziti se vlakom ali autobusom* |

3.4. K typiskim zjawam rěčneho kontakta z němčinu liči tež wužiwanje demonstratiwneho pronomena *tón* w funkciji němskeho definitneho artikla a wužiwanje numerala *jedyn* w funkciji indefinitneho artikla.[15] Tutón fenomen, kotryž je w serbskich dialektach jara rozšěrjeny, wustupuje pak tež we wobchadnej a we wobmjezowanej měrje tež w spisownej rěči.[16] Jako ilustraciju sym tekstowy přikład z delnjoserbskich dialektow wubrał:

---

[14] Tutón zjaw pokazuja nimo tu wobjednanych tež druhe rěče, kotrež su dlěši čas we wuskim kontakće z němčinu stali, kaž połobšćina (Rzetelska-Feleszko 1991:166), kašubšćina (Breza 1991:175) a zapadne dialekty litawšćiny (Kaukienė 1997:351).

[15] Zasady wustupowanja „artikla" w tutych troch mjeńšinowych rěčach dotal njejsu derje přeslědźene. Za staršu spisownu hornjoserbšćinu je to Berger 1999 sčinił. Z wužiwanjem demonstratiwneho pronomina *tón* we wobchadnej hornjoserbšćinje je so Njedolužko 2001 zaběrała. Bych pak za trěbne měł, zo so při přepytowanju tutoho kontaktneho zjawa wjace kedźbnosće na prašenje złoži, kajke wurazowe srědki za determinaciju su w druhich słowjanskich rěčach znate, kotrež su so ewentuelnje w našich mjeńšinowych rěčach zhubili. Myslu tu na př. na wuraz determinacije substantiwow přez opoziciju genitiwa a akuzatiwa *он послал матери денег/деньги* abo opoziciju genitiwa a nominatiwa *в этой школе не было учителя французского языка* a *учитель французского языка сегодня не был в школе* abo opoziciju aspektow *Рита полила цветы* a *Цветы Рита уже поливала* abo słowosłěd w rušćinje (Přikłady Gladrow 1989:35ff.) a w chorwatšćinje *Nikola pije vode/vodu* (Reiter 1977:35).

[16] Někotre přikłady za wužiwanje artikla w spisownej rěči: *tón jedyn da tip, tón druhi so zadobudże* (HB 102), *zo je Šubert tón prawy* (HB 131), *to dźě njeje tón prawy* (HB 132), *ta jedna*

*A pen jo zas(ej) ten hanrupen. Pen pe tych, tych žnjach, gaž te žni su doma, ga pen jo ten hanrupen. To je pen tak ako ten kokot. Až pen jo wšyknogo tog źela kónc, tak ako kokotoju, ga pen jo ten hanrupen. A pen rejtuju te golcy na tych konjach a tom kokotoj pen tu glowu wetryju. Ten kokot wisy na takej wysokej galanźe, a tam pen rejtuju spezy durich. A kot(a)ryž pen jo ten najšykwańšy, až tom kokotoj tu glowu wetryjo, a ten jo ten kral. A pen, tšo krale su. Jaden dej to jano kšilo, to pšawe, wetryś, to ten drugi kral, a ten tšeši, ten pen to lewe kšilo, to pen ten tšeši kral. A pen krynjo kuždy +++ wjeńk ok(o)lo *** šyje pejesony za tu cesć, až jo tak šykwany byl, až jo to wetryl. A pen mežo se kuždy jano žowćo ubraś. To jo pen ta kralowka, a ta krynjo pen teke taki cypeltuch kupjony, rjedny. A pen krynjo šenkowane. A pen du domoj, wšykne wjasole, až su to wšykno krynuli. No ga pen jo zasej ten hanrupen durich z tej reju. A pen jo to cele leto tšochu z tej reju kónc, až pen zasej chopijo doch se wet tej(e) kjarmuše ulicować.*[17] (SD III:44 ff.)

Tutón tekst je ekstremny přikład za wysoku frekwencu wužiwanja artikla w serbšćinje. W nim namakamy 32 wot 33 w němčinje móžnych definitnych artiklow. Wot dweju móžneju indefinitneju artiklow je jedyn zrealizowany. Wobsteji potajkim we wužiwanju artikla kongruenca z němčinu we wysokosći 94 %.

Jako ilustraciju za to, zo tutón zjaw njeje na dialekty wobmjezowany, sym hišće přikład ze šulerskich nastawkow wubrał:

*Je *** třeći dźeń *** lěćnych prózdninow pola *** dźěda. Handrij, Tomaš a Tobias su jedyn mały lěhwowy woheń na jednej horje činili. Woni su sej kołbaski a chlěb (sej) pražili a limonadu pili. Hdyž su woni hotowi byli, njejsu woni wědźeli, što činić. Tobias je prajił: „My ta bychmy móhli kopańcu hrać." To je Handrij *** koparski bul wot *** naslednika wzał, woni su kopańcu hrali. Ale woni njejsu na *** lěhwowy woheń kedźbowali. To je tón dźěd woheń na *** horje widźał. Wón je hladać wšow, što je tam. Tón dźěd je te hólcy widźał a je wołał. Potym su te hólcy dyrbjeli *** wohnjewu woboru zazwonić. Ta je potom za dźesać menšiny přijeła a woni su tón woheń hašeli. Hdyž su woni hotoli byli, su te wohnjowe muže piwo a palenc pili. Wječor je tón dźěd jara swarjeł na te hólcy a za to njejsu směli žadyn telewizor hladać. Přichodny dźeń su woni dyrbjeli syno teptać, kruwam hnoj won wzać, nukle picować, hołbje, kokoše a kački picować a *** psa wuchodźować. Za to je tón dźěd *** chcyłe lěcne prózdniny dowol měł.*

Tu namakamy 10 wot 20 w němčinje trěbnych definitnych artiklow, a to šěsć króć w nominalnych frazach w nominatiwje (*tón dźěd, tón dźěd, te hólcy, te wohnjowe muže, tón dźěd, tón dźěd*), dwójce w nominalnych frazach w akuzatiwje (*te hólcy, tón woheń*), w prepozicionalnej frazy jewi so artikl jónu (na *te hólcy*) a jónu wustupuje eliptiska nominalna fraza (*ta = ta wohnjowa wobora*).

W němčinje trěbnej indefinitnej artiklej matej wobaj w serbskim teksće swój wotpowědnik (*jedyn mały lěhwowy woheń, na jednej horje*).

---

*žona běše sej za to nohajcu sobu přinjesła* (SJ 8), *jeli ničo njeje, sym ja tón hłupak, kiž je was našerił* (NW 49), *je móhłrjec ta dama města* (Ch 67), *a jeli sy sej sam cyle wěsty, zo wěš to mudriše* (Ch 72), *kak so wam ta Erika lubi* (Ch 96) *Nan wo swojej dźowce ‚die Erika', hdyž při tym spóznaje wosobnu domjacnosć ze wšěch rózkow, ..., by to za holcu runje to prawe było* (Ch 96), *nimo toho maja pjenjezy tu lěpšinu, zo wabja* (Ch 100), *wěrju, łžeć je najhórje potom, hdyž ći tón tamny prosće wšitko wěri, ...* (Ch 116).

[17] *** steji za njezrealizowany definitny artikl, +++ za njezrealizowany indefinitny artikl.

Też w hrch. dialektach móžemy wjele přikładow za wužiwanje demonstratiwneho pronomena *ta* w funkciji němskeho definitneho artikla namakać. Porno frekwency wužiwanja artikla w serbšćinje (wosebje w delnjoserbšćinje[18]) pak je tutón fenomen słabje wuwity. Tekstowe přikłady kaž slědowacy su skerje wuwzaće:

*Je bil jedan princ a ta princ je imal jednuoga sina a ta sin je imal čierne vlasi. A *** otac je imal biele a ta kral'uovna je takaj imala biele. A *** otac je bil gospodinom nat *** kral'uovnu. Otac je se pag buojal, kako t'e bit n'eguovu kral'uovnu zbuok tih čiernih vlasi. Ta kral'uovna ni mogla toga sina zistat zbuok tih čiernih vlasi. Ta otac je tomu sinu kupoval sakoračke masti na te vlasi, da se mu obrnu na biele...* (Vn 1927:102)

A też w słowjenskich dialektach w Korutanskej zwuraznjuje so determinacija substantiwow z pomocu demonstratiwneho pronomena *ti*(*ta*). Analogisce k wužiwanju němskeho definitneho artikla služi tutón pronomen substantiwizaciji adjektiwow: *ti hudo* 'das Böse', a steji přeco pola ordinalow: *ti prvi, ti drugi, ti tretji* atd. Wothladajo wot relatiwnje niskeje frekwency artikla w korutanskej słowjenšćinje wobsteji tu wuznamny rozdźěl k němčinje. Słowjenski artikl je indeklinabelny a neutralny po rodźe a čisle. Rěka potajkim na př.: nom. sg. m. *ti pravi kluč* 'der richtige Schlüssel', nom. sg. fem. *ti mlajša šćera* 'die jüngere Tochter', akk. sg. m. wožiw. *al maš še ti huda mačka* 'aber du hast noch den bösen Kater', *ke je mela ti prva otroka* 'die das erste Kind hatte' a instr. sg. m. *coprnice stopija s ti hudim u zvezo* 'Hexen treten mit dem Bösen in Verbindung' (SnR).

Rozdźělne rezultaty wliwa němskich artiklow na tři słowjanske cilowe rěče wobkruća wot Thomason/Kaufman 1988:63 zastupowane měnjenje wo njedospołnej kongruency strukturow žórłoweje a ciloweje rěče.

3.5.1 Jako přikład za interferencu na polu syntaksy chcu jenož wužiwanje neutralneje formy demonstratiwneho pronomena *tón* abo personalneho pronomena *wón* jako logiski subjekt w njewosobowych konstrukcijach mjenować: *wono so stanje* 'es geschieht' (Lötzsch 1998:78).[19] Tutón kontaktny zjaw wustupuje w dialektach kaž też w uzusu. Někotre přikłady z dialektow su: *Hižnoć (jo) to bułło ćopło, A to bułło hižnoć štyrjoch durich.*

Někotre přikłady ze šulerskich nastawkow: *Běše hižo nawječor a to so ćmičkaše* (SO 1993:9), *Dokelž běše to hižo rano* (SO 1996:30), *a to je hišće znajmjenša połhodźinje časa* (SO 1994:19).

3.5.2 Sem słuša też wužiwanje numerala *jedyn* abo substantiwa *człowjek* w funkciji logiskeho subjekta w njewosobowych konstrukcijach, analogisce němskej konstrukciji z logiskimi subjektami *man* abo *einer, einem, einen*:

*Jeden mózo wo žywjenju k něčomu tak husto prajić „haj", a se jeden zasej za chilku ćemysli a jeden praji „ně", ale ći tom, štož jeden ćed bóžym wołtarjom slubi, tam njedeji jeden žene „ně" wjace prajić.* (Mi 1962:356), *te dyrbješe jen hladać a jara kedźbować* 'die musste man pflegen und sehr aufpassen' (SD V:30), *to dybješ(e) jen wšo sobu wzać* 'das musste man alles mitnehmen' (Jentsch 1980:220), *jeden možo* 'man kann' (Mi 1962:356), *da jen tach wjele njetřebaše z tymi kobjelami zběhać* 'und man

[18] Artikl je pak też we wšelakich hornjoserbskich dialektach jara rozšěrjeny, kaž na př. w dialekće Noweho Města, hdźež leži frekwenca wužiwanja definitneho artikla zdźěła pola 80 %.

[19] Přir. č. *Ono sněži* 'Es schneit'.

musste...' (Jentsch 1980:223), *tam dyrbi sej jen pon te drjewo horje nachytać* 'da muss man sich dann das Holz hinaufwerfen' (SD II:19), *hdy by jen em takle na służbje boł, ..., by jen em pon tak wjac' móhł pójedać* (SD VI:20), *to měješo jen tajki šik dacu* (SD VI:46), *kaž fleißig sy jen buł* 'wie fleißig man gewesen ist' (SD I:98), *denn to jen njemoš jemol dale ničo pójedać tež* (SD VI:116), *to jen wjac njewěš* (SD VI:22).[20]

Přikłady ze šulerskich nastawkow: *Naša kóčka wupi ze tajkej spěšnosću mloko, zo by sej človjek myslić móhł, zo njeje wjacore tydźenje ničo k jědźi dóstała* (SO 1993:19), *Kak da dyrbi so jedyn jowle nutř namakać?* (SO 1996:33)

3.5.3 Wužiwanje substantiwa *človek* a numerala *eden* w funkciji logiskeho subjekta w njewosobowych konstrukcijach namakamy tež w ksł. dialektach, kaž na přikład w slědowacych sadach:

*pa pra:wij, naj sɛ bra:n hədən, qa:qər sɛ ho:čɛ, qa:r jɛ wsoə:jɛn* 'und recht so, da soll man schimpfen, wie man will, es ist einerlei' (Ka 1990:338),

*fɛ:rnsɛ: b čwɔ:wq qu:pu, čɛ b təq swa:n nə bɛ:w* 'Einen Fernseher würde man kaufen, wenn es nicht so teuer wäre' (TSV:93).

3.6. Skónčnje chcu hišće zjaw rěčneho kontakta z werbalneje fleksije w serbskich dialektach předstajić, kotryž w druhich mjeńšinowych rěčach žadyn ekwiwalent nima. To je tworjenje procesualneho pasiwa z pomocu wupožčeneho werba *wordować*[21]: *dobra kołbas wórdiješo činjena* (SD VI:38), *a tem wórdiješo wšo horje nošene, štóž tu běše* (SD VI:40). Nimo toho wužiwa so w serbšćinje při podaću agensa prepozicija *wot* analogisce k němskej prepoziciji *von*, tak zo so tajke konstrukcije do dalokeje měry z wotpowědnymi němskimi kryja: *te pjenjez worduje wot štata daty* (Mi/Pr 1967:165), *wot rěznika njej wyle kupjene wórd'wałe* (SD VI:36).

Kaž sym hižo naspomnił, njenamakamy žadyn ekwiwalent k tutomu zjawej w druhich mjeńšinowych rěčach, hačrunjež móžemy wobkedźbować nachilnosć korutanskeje słowjenšćiny k wutworjenju procesualneho pasiwa z pomocnym werbom *biti* 'sein, werden'. Słowjenski pomocny werb *biti* identifikuje so z němskim werbom *werden*, dokelž stejitej sej w formach futura ně. *werde tun* a sł. *bom delal* napřećo. Tohodla služi werb *biti* tež tworjenju pasiwnych formow: *u pasenə hostane štirnist dni notrə, potla bodə otprt* 'Im Bassin bleibt es 14 Tage drin, dann wird aufgemacht' (SnR), *ɵa bo naprej poswan na wašče* 'Und wird fortgeschickt nach Italien' (SnR). Nimo toho wužiwa so analogisce k němskim dialektalnym formam werb *priti* 'kommen' w samsnej funkciji: *pošla sə pridə fərlodan* 'dial. dann kommt verladen = wird verladen' (SnR). Přewahuja pak stare refleksiwne konstrukcije typa *Trpnik se v slovenščini redko uporabja* 'Das Passiv wird im Slovenischen selten gebraucht'.

W hrch. dialektach wužiwa so jenož refleksiwna forma procesualneho pasiwa: *danas se gumi draf-zapika* 'heute wird der Gummi draufgeklebt', *te šprosne se tamo nutra-zabudu* 'die Sprossen werden dort hineingebohrt'.

---

[20] Poslednje přikłady pokazuja kontaminaciju wužiwanja numerala *jedyn* w funkciji logiskeho subjekta *to jen wjac njewě* z wurazom njewosobowosće z pomocu druheje wosoby słowjesa *to wjac njewěš* (wo lokalizaciji konstrukcijow tajkeho typa w dialektach přir. SSA 15:6).

[21] Jenož w połobšćinje namakamy samsny fenomen: *wóarda wegkrodéna* 'ist gestohlen worden', *dannâf wißena wardôt* 'hineingeführt werden' atd. (Olesch 1989:274).

4. Zjeće: Móžemy potajkim konstatować, zo je we wšěch třoch mjeńšinowych rěčach hladajo na interferencu z němčinu wjele zhromadnosćow. Wosebje na polu leksiki, hdźež so wliw němčiny najwočiwidnišo pokazuje, njeje nimale žadyn rozdźěl njewobsteji.

Hižo přirunowace přepytowanje werbalnych kompozitow, kotrež tohorunja w dialektach wšěch třoch mjeńšinowych rěčow wustupuja, pokazuje, zo jewi so w serbšćinje wjetša konwergenca z němčinu hač pola druheju rěčow. To sym na polu semantiki – na přikładźe prewerba *sobu* – a też na polu akcentuacije znazornił. Za to rěči nimo toho fakt, zo je tworjenje werbalnych kompozitow tutoho typa też w serbskimaj spisownymaj rěčomaj produktiwny słowotwórbny typ.

Też při wužiwanju demonstratiwneho pronomena w funkciji artikla móžemy w serbskich dialektach – tu wosebje w delnjoserbskich dialektach – wjetšu konwergencu z němskim definitnym artiklom zwěsćić, hač w dialektach druheju rěčow. Rozdźěle leža w frekwency artikla a w tym, zo so artikl w ksł. dialektach njedeklinuje.

Štož nastupa wužiwanje instrumentala přeco z prepoziciju, njewobsteji w serbskich, słowjenskich a chorwatskich dialektach žadyn rozdźěl, w spisownych rěčach pak tajki wobsteji. W přirunanju ze serbšćinu a słowjenšćinu, hdźež tutón fenomen w dialektach kaž też w spisownej rěči wustupuje, pokazuje hrodowska chorwatšćina starši staw. Tule je wužiwanje instrumentala z prepoziciju *s* na dialekty wobmjezowane. W spisownej rěči pak wužiwa so instrumental we wěstych padach bjez prepozicije.

Njewosobowe konstrukcije typa *es wird dunkel* abo *man würde sich ja einen Fernseher kaufen* tworja so jenož w serbskich a słowjenskich dialektach, a to z pomocu samsnych srědkow.

Tworjenje procesualneho pasiwa z pomocu wupožčeneho pomocneho werba namakamy jenož w serbskich dialektach, hačrunjež je tworjenje procesualneho pasiwa też słowjenskim dialektam znate. W hrch. dialektach pak zwuraznja so procesualny pasiw jeničce přez refleksiwnu konstrukciju.

| | serbšćina | k.-słowjenšćina | hr.-chorwatšćina |
|---|---|---|---|
| leksikalny wliw | + | + | + |
| werbalne kompozita | +[22] | + | + |
| instr. přeco + z/s | + | + | +[23] |
| artikl | + | +[24] | + |
| to/wono/jedyn/człowjek | + | + | - |
| proc. pasiw | +[25] | + | - |

5. Z trěbnej kedźbnosću hodźi so po mojim měnjenju konstatować, zo wuslědki tutoho krótkeho přirunowanja za to rěča, zo matej faktoraj čas a standardnoreč̌na koncepcija mjez druhimi faktorami wuznamny wliw na interferencu. Wosebje fakt, zo maja Chorwaća w Hrodowskej spisownu rěč k dispoziciji, kotraž so po přikładźe standardneje chorwatšćiny modernizuje, mam w tutym zwisku za ważny. To płaći też za korutanskich Słowjencow, kotrymž służi standardna słowjenšćina jako spisowna rěč, hačrunjež

[22] Jewi so też w spisownymaj rěčomaj jako produktiwny słowotwórbny typ.
[23] Jenož w dialektach, nic pak w spisownej rěči.
[24] Indeklinabelny a neutralny w nastupanju roda a čisła.
[25] Tworjeny z pomocu wupožčeneho pomocneho werba.

bu też tuta historisce sylnje wot němčiny wobliwowana. Dźensa pak je tutón wliw skerje marginalny. Hinak je to pola Serbow, hdźež steja dialekty kaž też spisowna rěč we wuskim kontakće z němčinu.

## Zapis skrótšenkow

č. – čěsce
hrch.– hrodowskochorwatsce
ksł. – korutanskosłowjensce
ně. – němsce
s. – serbsce
sł. – słowjensce

## Zapis žórłow


Ch: Brězan J. 1984. *Christa*. Budyšin.

EKS: Gaál, K.; Neweklowsky, G. 1983. *Das Erzählgut der Kroaten aus Stinatz*. Wien.

HB: Bjeńšowa, H. 1985. *Złoty rjećazk*. Budyšin.

Jentsch 1980: Jentsch, H. 1980. *Die sorbische Mundart von Rodewitz/Spree*. Bautzen.

Ka 1990: Karničar, L. 1990. *Der Obir-Dialekt in Kärnten*. Wien.

Mi 1962: Michalk, S. 1962. *Der Dialekt von Neustadt*. Bautzen.

Mi/Pr 1967: Michalk, S., Protze, H. 1967. *Studien zur sprachlichen Interferenz*. I. Deutsch-sorbische Dialekttexte aus Nochten, Kreis Weißwasser. II. Deutsch-sorbische Dialekttexte aus Radibor, Kreis Bautzen. Bautzen.

New 1978: Neweklowsky, G. 1978. *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes*. Wien.

NW: Brězan, J. 1997. *Naš wuj z Ameriki*. Budyšin.

SD: *Sorbische Dialekttexte*. I. Spohla, Kreis Hoyerswerda. 1963. II. Nochten, Kreis Weißwasser. 1964. III. Schmogrow, Kreis Cottbus. 1965. IV. Sollschwitz, Kreis Hoyerswerda. 1966. V. Klix, Kreis Bautzen. 1967. VI. Weißig, Kreis Kamenz. 1968. VII. Mattendorf, Kreis Forst. [1969]. VIII. Reichwalde und Wunscha, Kreis Weißwasser. [1970]. IX. Säuritz, Ostro und Jauer, Kreis Kamenz. 1971. X. Turnow, Kreis Cottbus. 1972. Bautzen.

SJ: Brězan, J. 1986. *Stara Jančowa*. Budyšin.

SnR: Isačenko, A. V. 1939. *Narečje vasi Sele na Rožu*. (= Razprave Znanstvenega Društva v Ljubljani 16. Filološko-lingvistični odsek 4.) Ljubljana.

SO: Centralna Olympiada serbskeje rěče. Šulerske nastawki wšelakich lětnikow.

To 1971: Tornow, S. 1971. *Die Herkunft der kroatischen Vlachen des südlichen Burgenlandes*. Berlin.

To 1989: Tornow, S. 1989. *Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch*. Berlin.

TSV: *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten*. I. A–B. 1982. II. C–dn. 1987. III. do–F. 1992. Wien.

Vn 1927: Vážný, V. 1927. *Čakavské nářečí v slovenském Podunají*. Bratislava

## Zapis literatury

Berger, T. 1999. Die Gebrauchsbedingungen des bestimmten Artikels im älteren Obersorbischen. In: *Lětopis* 46. Wosebity zešiwk. 7–23.

Breza, E. 1991. Das Kaschubische. In: Rehder (Hrsg.): *Einführung in die slavischen Sprachen*. München. 171–177.

Giger, M. 1998. Zu Lehnübersetzungen und Entlehnungen deutscher postponierbarer Präverbien in sorbischen Dialekten. In: Locher, J. (Hrsg.): *Schweizerische Beiträge zum XII. Internationalen Slavistenkongress in Krakau, August 1998*. Bern. 129–170.

Gladrow, W. et al. 1989. *Russisch im Spiegel des Deutschen*. Leipzig. 35–42.

Goebl, H./Nelde, P./Stary, Z./Wölck, W. 1997. *Kontaktlinguistik Contact Linguistics. Linguistique de contact*. 1997 Hrsg. Hans Goebl, Peter Nelde, Zdenek Stary, Wolfgang Wölck. Berlin.

Hinderling, R./Eichinger, L. 1996. *Handbuch der mitteleuropäischen Sprachminderheiten*. Tübingen.

Kaukienė, A. 1997. *Klaipėdos krašto vakarų aukštaičių tarmė*. Klaipėda.

Lötzsch, R. 1998. Wliw němčiny: gramatiska interferenca a purizm. In: *Serbšćina*. Opole. 77–87.

Meškank, T. 1997. Smy to *zwar* wědźeli, ale ... . In: *Serbska šula* 4. 59–60.

Michalk, S. 1990. Deutsch und Sorbisch in der Lausitz. In: *Germanistische Linguistik* 103. 427–444.

Neweklowsky, G. 1990. Kärntner Deutsch aus slawistischer Sicht: Zum deutsch-slowenischen Sprachbund in Kärnten. In: *Germanistische Linguistik* 103. 477–500.

Njedolužko, A. 2001. Wužiwanje demonstratiwneho pronomena *tón* w načasnej wobchadoreěnej hornjoserbšćinje. In: *Sorapis* 2. 111–118.

Olesch, R. 1989. *Gesammelte Aufsätze*. I. Dravänopolabica. (Slavistische Forschungen 59/I). Köln-Wien.

Reiter, N. 1977. Die Artikelopposition im Deutschen. In: *Linguistics* 190. 35–45.

Rzetelska-Feleszko, E. 1991. Das Elb- und Ostseeslavische. In: Rehder (Hrsg.): *Einführung in die slavischen Sprachen*. München. 165–170.

SSA 15 *Sorbischer Sprachatlas 15. Syntax* / bearb. von H. Faßke. Bautzen 1996

Thomason, S./Kaufman, T. 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley.

Tornow, S. 1992. Etappen des Sprachwechsels beim Übergang vom Kroatischen zum Deutschen im Burgenland. In: *Zeitschrift für Slawistik* 37,2. 248–251.

Tornow, S. 2001. Das Burgenlandkroatische. In: Wieser (Hrsg.): *Encyklopädie des europäischen Ostens*. Bd. 10. Sprachen. Klagenfurt. (Manuskript)

Wölkowa, S. 1997. Jedyn wot nas? – Přispomnjenja wo serbskich prepozicijach. In: *Serbska šula* 7/8. 130–132.